

תבא - הברכות הטמונות בתוכחות

השיחה: לקוטי שיחות חלק י"ט, שיחה ב' לפרשת תבא • siha.beiyoune@loubavitch.fr

מפרש רש"י: "בְּאֵינִיּוֹת - בְּסִפְנוֹת בְּשִׁבְיָהּ. וְהִתְמַכְרְתָם שָׁם לְאֵיבֵיךָ - אַתֶּם מְבַקְשִׁים לְהִיֹּת נִמְכָּרִים לָהֶם לְעַבְדִּים וְלִשְׁפָחוֹת. וְאֵין קִנְיָה - כִּי יִגְזְרוּ עֲלֶיךָ הָרֶג וְכִלְיוֹן".

במילים אחרות: הקללה האולטימטיבית היא שהקב"ה יחזיר את בני ישראל למצרים - ואיך יחזרו לשם? בתור שבויים באניות; באיזה דרך יעברו? בדרך עליה הובטחו ע"י הקב"ה שלא יחזרו בה עוד; ומה יקרה שם במצרים? בני ישראל יתחננו להיות נמכרים, ואף אחד לא ירצה בכלל לקנותם...

ברור שכל פרט כאן (אניות, דרך, מכירה וכו') מדויק ומוסיף משהו, הן ע"פ "פשוטו של מקרא" - להדגיש פרטים בקללה, והן ע"פ "יינה של תורה" - להדגיש פרטים נוספים בברכה.

מקור 3 - מדוע היה צורך להדגיש שהדרך לשבי תהיה ב"אניות"?

כדי להבין הדיוק בכל פרטים אלה, נתעכב תחילה על שאלה כללית בתוכחה זו: מדוע ישנו צורך להדגיש שנחזור למצרים "בְּאֵינִיּוֹת", ושנעבור "בְּדֶרֶךְ אֲשֶׁר אֶמְרְתִי לָךְ לֹא תִסִּיף עוֹד לְךָ אֲתָה"? מה מוסיפים פרטים אלה על התוכחה?

אכן, במפרשי התורה מצאנו שני פירושים שונים על כך:

האברבנאל⁵ מבאר, שהכתוב רוצה פשוט להסביר כאן איך שייך שנעבור באותו דרך אשר הקב"ה הבטיח שלעולם לא נעבור בו עוד? ועל זה עונה, שנעבור "באניות"... אמנם הקב"ה הבטיח שלא נעבור דרך היבשה, אבל דרך הים - הדבר אפשרי...⁶

במדרש 'לקח טוב'⁷ על התורה מבאר פירוש אחר: הכתוב מדגיש שנעבור בדרך עליה הקב"ה אמר שלא נעבור, כדי להדגיש את חומר פעולת העוונות! שגם אם הקב"ה הבטיח משהו, הבטחה זו יכולה להתבטל ח"ו בגלל החטאים.

אמנם, הסברים אלה לא מתאימים לכאורה כלל ל"פשוטו של מקרא", מכיון שלכאורה אין מקומם של דברים אלה בתוכחה! כשמוכיחים מישהו, אין זה המקום והזמן להתפלפל אתו איך הקב"ה ירשה לעצמו להחזיר אדם זה למצרים, הגם שהבטיח אחרת... נקודות אלה לא קשורות כלל לעצם התוכחה!⁸

מקור 4 - הביאור: כל פרט בתוכחה מגדיל את חומרת העונש

והביאור בזה: בעצם, הפרטים שבפסוק זה, אינם רק פרטים מתוכחה כללית אחת - אלא כל פרט מוסיף תוכחה נפרדת!

דהנה, הפסוק מבהיר כאן לכל לראש, שה'קללה' כאן אינה רק עצם ההגליה למצרים, אלא גם הדרך לשם יהיה מקולל...:

⁵ ביורגפיה: ר' יצחק ב"ר יהודה אברבנאל (כונה גם בתואר הכבוד הספרדי 'דון') היה מגדולי חכמי ספרד בדור הגירוש. נולד בליסבון בירת פורטוגל בשנת 1497 (1437) למשפחה מיוחסת של רבנים ושרים, שנתייחסה לבית דוד.

⁶ מצרים נמצאת ליד הים התיכון, וגם ליד המדבר. ויש פשוט שני דרכים איך להיכנס או לצאת ממנה: דרך הים או דרך המדבר... כשיצאנו ממצרים עברנו דרך היבשה (המדבר), ועל זה הבטיח הקב"ה שלא נעבור בדרך זו...

⁷ ביורגפיה: נקרא גם 'פסיקתא זוטרתא'. מדרש מיוסד על דברי חז"ל בתלמודים ובמדרשים שחיבר ר' טוביהו ב"ר אליעזר, שחי בצפון יון סביב שנת 4850 (1100).

⁸ לקהל מתקדם: הרבי מתעכב בשיחה גם על הדיוק "באניות". התוספות מסבירים שזה שמגיעים "באניות" הופך את הקללה לחזקה יותר, מכיון שאם היו הולכים ברגל, לא היו מביאים בשבי את הנשים והטף, משא"כ "באניות". אבל לכאורה רש"י לא נכנס לדיוק זה. מכיון שגם נשים וטף יכולים ללכת לאט.

הערה למגיד השיעור: תחילת השיחה הוא ביאור ע"פ נגלה על קושי התוכחות, ומאות ח' ואילך הוא ביאור מובהק ע"פ חסידות על הברכות הטמונות בתוכחות. השתדלנו במקורות להתעכב על שני החלקים בשיחה, ויש להתאים ולהאריך לפי הקהל וכו'.

הקדמה:

חלק עיקרי מפרשנו (הנקראת בסמיכות לראשיהשנה¹), מוקדש לנושא הברכות המובטחות למי שישמור תורה ומצוות, ורשימה של 98 'תוכחות' עם 'קללות' - אם ח"ו לא ישמעו בקול הקב"ה.

ע"פ פשוטן של דברים, ה'תוכחות' הם דברים קשים ביותר. אבל ניוכח היום בשיעור שבפנימיות העניינים, תוכחות אלה הן בעצם ברכות גדולות מאוד עבור עם ישראל, וכפי שנבאר בעז"ה בארוכה.

מקור 1 - הקשר בין ח"ו אלול והצורך למצוא הטוב שבתוכחות

הבאנו כמה פעמים את דברי האדמו"ר הזקן (שבשבוע זה חל - ביום ח"י אלול - יום הולדתו ויום הולדת הבעל-שם-טוב), המובאים בהיום-יום, שבפירוש רש"י על התורה טמונים סודות עמוקים (מלבד הפשוט הפשוט) - "יינה של תורה"².

הדברים מודגשים עוד יותר בקשר ל'תוכחות', בהתאם לדברי האדמו"ר הזקן³ (בפרשת בחוקותי) ש"אף שלפי הנראה דברי התוכחות אלו הם קללות, אבל לפי האמת אינם רק ברכות"⁴.

כך הם גם פירושי רש"י על התוכחה: הפשוט שברש"י מדגיש את חומרת הלא טוב לפי "פשוטו של מקרא". אבל לפי "יינה של תורה" שברש"י - נלמד איך אותן מילים באות לגלות את הפנימיות, להדגיש יותר את הברכות הנעלות שבתוכחה.

מקור 2 - התוכחה האולטימטיבית: החזרה למצרים ב"אניות"

והנה, בסוף רשימת התוכחות, במה שאמור להיות התוכחה וה'קללה' ההכי חמורה, אומרת התורה כך: "וְהִשְׁבַּחְךָ ה' מְצַרִּים בְּאֵינִיּוֹת, בְּדֶרֶךְ אֲשֶׁר אֶמְרְתִי לָךְ לֹא תִסִּיף עוֹד לְךָ אֲתָה, וְהִתְמַכְרְתָם שָׁם לְאֵיבֵיךָ לְעַבְדִּים וְלִשְׁפָחוֹת וְאֵין קִנְיָה".

¹ גמרא מגילה לא, ב: "עזרא תיקן להן לישראל שיהו קורין קללות שבתורת כהנים (חומש ויקרא) קודם עצרת, ושבמשנה תורה (חומש דברים) קודם ראש השנה. מאי טעמא? ...כדי שתכלה השנה וקללותיה".

² היום-יום כ"ט שבט: "אדמו"ר הזקן אמר פעם: פירוש רש"י על החומש - הוא יינה של תורה, פותח הלב ומגלה אהבה ויראה עצמיות. פירש"י על גמרא פותח המוח ומגלה שכל עצמי".

³ וכסיפור המובא בהיום-יום י"ז אלול: "רבינו הזקן היה בעצמו ה[בעל] קורא בתורה. פעם אחת לא היה בליאזא בשבת פר' תבוא, ושמע אדמו"ר האמצעי - והוא עודנו נער קודם הבר מצוה - הקריאה מאחר. העגמת נפש מהקללות שבתוכחה הביאתו לכאב לב עד שביום הכיפורים נסתפק רבינו הזקן אם יוכל להתענות. כששאלו את אדמו"ר האמצעי 'הרי בכל שנה קוראים פרשה זו', ענה: "כשאבא קורא - הערט זיך ניט קללות [לא נשמעים קללות]"...

⁴ הדבר דומה לסיפור המובא בגמרא מועד קטן ט, ב: רבי שמעון בר יוחאי שלח את בנו כדי להתברך אצל רבי יונתן בן עסמי ורבי יהודה בן גרים. הם אמרו לו רשימה של דברים שהתמיהו אותו מאוד: לדוגמא: "היי רצון שתזרע ולא תקצור, שולחן יהיה מבוטל" וכו'. הוא חזר לאביו מאוד מבוטל... ואז הסביר לו אביו רש"י שבעצם "הנך כולה - ברכתא נינהו!" - דברים אלה שאמרו לך הם ברכות נפלאות! 'תזרע ולא תקצור' פירושו שתוליד בניו ולא ימותו, 'שולחן יהיה מבוטל' עם ריבוי בניו ובנים שיבללו את השולחן... לקהל למדני, כדאי להראות כל הסוגיא (במדור 'הוספות'), להראות שבעצם מושג זה (שדברים הנראים כקללות הן ברכות), יש לו יסוד גם בנגלה שבתורה (ועיין בהערה 8 בשיחה, שדווקא רש"י שעניינו גילוי פנימיות התורה, גילה זאת).

(א) הם יבואו "באניות", "בשביה" - דבר הכרוך בצער רב ובייסורים רבים יותר מן ההליכה לשבי דרך היבשה, כי "באניות" מצויים יותר תחת מרות השובים, כפי שרואים בפשטות⁹.

(ב) באיזה דרך יעברו? דרך המדבר שבני ישראל מכירים טוב¹⁰ כ"המִדְבָּר הַגְּדוֹל וְהַנּוֹרָא, נָחַשׁ שָׂרָף וְעֶקֶב וְצִמְאוֹן אֲשֶׁר אֵין מִים!" אלא שאז לא יהיו המן, והבאר והעננים להגן עליהם...¹¹

וכך יובן גם המשך הכתוב: "וְהִתְמַכְּרְתֶם שָׁם לְאִיבֵיךָ לְעֶבְדִים וְלִשְׁפָחוֹת וְאֵין קָנָה". דלכאורה, איך בני ישראל יימכרו עצמם במצרים? הרי הם מגיעים לשם כבר כשבויים!

ולכן, מדגיש רש"י שהדיוק כאן הוא שהמצב בשביה יהיה כל כך חמור, עד שבני ישראל יתחננו לאויביהם¹²: אנא! קנו אותנו, איננו יכולים עוד לסבול! אבל אף אחד לא ירצה לקנותם, מכיון שנגזר עליהם "הָרֶג וְכָלְיוֹן"... וזהו שיא הפורענות והתוכחה ל"ע!

מקור 5 - "וינה של תורה": התכלית החיובי שמחפשים בתוכחה

[אחרי שהסברנו איך ע"פ פשוטו של מקרא הפסוק כולל קללות חמורות ביותר, כעת הגיע הזמן לבאר ע"פ פנימיות התורה איך בעצם יש כאן ברכות גדולות, ואיך רש"י רמז עליהן. כדי להבין כל זאת, יש להתעכב קודם על מטרת התוכחה:]

מטרת התוכחה היא בעיקר שבני ישראל יחזרו בתשובה! ככתוב בפרשת נצבים: "וְהָיָה כִּי יָבֹאוּ עֲלֵיךָ כָּל הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה, הַבְּרָכָה וְהַקְּלָלָה... וְהִשְׁבַּתְּ אֶל לְבָבְךָ... וְשָׁבַתְּ עַד ה' אֱלֹהֶיךָ".

והנה, ידועים דברי הגמרא על מעלת התשובה: "גדולה תשובה, שזדונות (עבירות שנעשו בזדון) - נעשות לו כזכויות"¹³. היינו, שעבור האדם שחזר בתשובה ישנו סוג מיוחד ונוסף של זכויות, שאין אפילו לצדיק גמור - "עבירות הנהפכות לזכויות!"

הביאור בזה בפנימיות העניין: בכל דבר בעולם (גם בעבירות!) ישנם ניצוצות של קדושה¹⁴ הטמונים בו. אלא שישנם "ניצוצות" הנמצאים בדברים כשרים ומותרים¹⁵ (השייכים ל"קליפת נוגה") - שהתורה מתירה לנו לגשת אליהן, וישנם "ניצוצות" הנמצאים בדברים אסורים (השייכים ל"שלש קליפות הטמאות") - שהתורה אוסרת לנו לגשת אליהם, בזמן הזה.

השורש בקדושה של הניצוצות שנפלו בדברים האסורים נעלה יותר מהניצוצות שבדברים המותרים, בהתאם לכלל הידוע "כל [דבר המגיע ממקום] גבוה יותר, נופל למטה יותר".

אכן, לצדיק אין שום גישה לניצוצות הנמצאות ב"שלש קליפות הטמאות", מכיון שהתורה אסרה לו לגשת אליהם; אבל הבעל

⁹ לכאורה: מכיון שזה מקום סגור, מרגישים הרבה יותר את לחץ השובים.

¹⁰ כדברי רש"י בפרשתנו כח, ט: "אֲשֶׁר יִגְרֹת מִפְּנֵיהֶם... אֵין מִיָּאֵין אֶת הָאֲדָם אֶלָּא בְּדָבָר שֶׁהוּא יְגוֹר מִמֶּנּוּ". משה מדבר עם ישראל כשהם רק יצאו ממדבר זה, ומכירים טוב-טוב את הסכנות העצומות הנמצאות בו...

¹¹ ואם תשאל: הרי כתוב שיעברו "באניות" ואיך אומרים כעת שיעברו דרך המדבר? מבאר על-כך הרבי בהערה 26 בשיחה שיהיו שני חלקים בדרך: במקום שצריך לעבור דרך הים - יעברו "באניות בשביה", ורוב הדרך יהיה דרך היבשה. בדרך "המדבר הגדול והנורא" שבני ישראל מכירים...

¹² לכאורה הפשט הוא שיתחננו לאויביהם במצרים, והמצריים אינם שוביהם.

¹³ ישנו דיון בגמרא שם אם ע"י התשובה הזדונות נעשות כשגונות או פשוט כזכויות (מצוות!), הדבר תלוי אם התשובה היא 'מיראה' או 'מאהבה'.

¹⁴ לקהל מתחיל, כדאי להסביר איך שבבריאת העולם היה "שירת הכלים" (בכך שהעולם לא היה 'כלי' לקבל רוב השפע שהקב"ה הוריד), ואז רפ"ח "ניצוצות של קדושה" (המתחלקות לניצוצות אין מספר) התפזרו בכל העולם והתערבו עם ה"רע". תפקידנו בעולם הזה הוא להעלות שוב ניצוצות אלה לקדושה.

¹⁵ כמוסבר בתניא לקוטי אמרים פרק ז' ש'כשר' הוא מלשון 'ראוי' ומותר' הוא מלשון 'לא קשור', היינו שהניצוצות הנמצאות בו, אינם אסורים "בבית-אסורים", והם ראויים להעלאת. משא"כ בדברים האסורים, שאין לנו גישה לניצוצות הנמצאים בהם, גם עם יאמרו עליהם אלפי ברכות.

תשובה, הרי כבר עבר על העבירות... ולכן, כשהוא מתעסק כדי להעלותם בתשובתו, הוא מעלה ניצוצות עצומים אלה לקדושה!

מקור 6 - פרטי הכתוב מרמזים לרובד החיובי של התוכחה

ויש לומר, שהכתוב דידן רמז לכך שתכלית התוכחות היא התשובה, באומרו בסוף התוכחות "וְהִשְׁיבֶךָ" (מלשון תשובה).

וכפי שנרמז בהמשך הכתוב: "וְהִתְמַכְּרְתֶם שָׁם לְאִיבֵיךָ... וְאֵין קָנָה": "שָׁם" ו"אִיבֵיךָ" מרמזים לכוחות הקליפות, אותם מעלים ומבררים על-ידי התשובה, ועד כדי כך שהיהודי מגיע לדרגת ה"אֵין"¹⁶, הנעלה יותר מעולם האצילות הנקרא בשם "קוּנָה"¹⁷.

מקור 7 - "אתם מבקשים להיות נמכרים": כוחה של התשובה

[כעת נבאר איך רש"י מרמז דברים נפלאים במעלת התשובה:]

בעצם, תכלית עבודת התשובה אינו רק לתועלת ה"ניצוצות" שנפלו בשביל... תועלתה העיקרית של התשובה היא בשביל היהודי עצמו, שדווקא על-ידיה הוא נעשה "עבד" להקב"ה!

מהי מעלת ה"עבד" (לגבי דרגת ה"בן")? רש"י רמז לכך בפירושו: "אתם מבקשים להיות נמכרים...". ה"עבד" הוא יהודי העובד ושב להקב"ה בכוח עצמו. יהודי זה אינו בדרגת "בנים" (כעבודת הצדיקים) - עבורם עבודת ה' היא מעין טבע בנפשם; הבעל תשובה השתנה בכוח עצמו ונמשך לאלוקות מצד עצמו!

וזהו הפירוש הפנימי לדברי רש"י ש"יגְּזְרוּ עֲלֵיךָ הָרֶג וְכָלְיוֹן": היהודי שרוי, בהיותו בחיים בעולם הזה הגשמי, בהלך-רוח של "הָרֶג" כלפי תאוותיו ועברו לפני חזרתו בתשובה, הלך-רוח של יציאה מן העולם ושל "כָּלְיוֹן", כלות הנפש לאלקות!

הדבר דומה לפירוש החסידי על המשנה בפרקי-אבות "בן מָאָה, כָּאֵלוּ מֵת וְעֶבֶר וְכָטַל מִן הָעוֹלָם": כשיהודי מגיע לשלימות העבודה על מאה כוחות נפשו¹⁸, הוא נעלה לחלוטין מן העולם, עד כדי כך ש"כאילו מת" ויכול להרגיש גילוי אלקות בעולם הזה!

מקור 8 - ההוראה: בין "אניה" ל"ספינה" בעבודת ה' היומיומית

עפ"ז יובן העומק בפירושו של רש"י, "באניות" - בספינות: בגשמיות, הנה ה"אניות" מגינות על האדם בעברו בים או באגם. וכך הוא ברוחניות: כאשר יורדת הנשמה למטה, לתוך ה"מים הזידונים" של העולם הזה, היא זקוקה להגנה מְטִבֵיעָה בתוכם ח"ו, וזאת באמצעות ה"ספינות" - עבודת התורה והמצוות.

ובעבודה זו ישנם שתי דרגות: (א) "אניות" - מלה בלשון הקודש, כלומר, עבודת התורה והמצוות כפי איך שהיא נעשית ישירות בעולם הקדושה. (ב) "ספינות" - מלה בשפת התרגום. כלומר, כפי שמתבטאים הדברים בעולם של "תרגום" - בעולם של שבעים האומות, שצריך לזכור ולהפכו לקדושה. וזהו רמז לעבודת התשובה, ההופכת הפיכת הזדונות לזכויות.

ויהי רצון, שע"י לימוד הפנימיות והטוב הטמון בתוכחה, נזכה לראות זאת "בטוב הנראה והנגלה", בביאת משיח צדקנו, נאו!

¹⁶ מחליפים את ניקוד המילה מ"אֵין קָנָה" ל"אֵין קָנָה" - גילוי דרגת ה"אֵין". בלקוטי-תורה האזינו עא, ד מבואר כך: "על ידי התשובה היא בחבלי ביטול לגמרי למקורה ושרשה שלמעלה מעלה מבחלי חכמה, שהוא בחינת אֵין". דבר הנעלה כ"כ, שאי אפשר אפילו להגדירו כ"חכמה", אז פשוט קוראים לו "אֵין".

¹⁷ מבואר בארוכה בתורה-יאור (עה, ד) החילוק בין "קוּנָה הכל" ל"בורא הכל". "בורא" הוא בריאת יש-מאין למעלה מסדר השתלשלות, ו"קוּנָה" הוא עולם האצילות, בו הקב"ה מתחיל להעביר הבריאה אלינו (כ"קנין" שעל ידי מעבירים חפץ למישהו אחר, אבל לא בוראים חפץ זה).

¹⁸ בנפש ישנם עשרה כוחות: חכמה, בינה, דעת, חסד, גבורה, תפארת, נצח, הוד, יסוד, מלכות. וכל אחד כלולה מעשרה אלה. 10 כפול 10 = 100.